

Milli Mücadele’de Anadolu Kadını

Gülay SARIÇOBAN (*)

Öz: Bu makalede Anadolu kadınının Milli Mücadele’deki (1919-1923) rolü ortaya konuldu. Bu süreçte Anadolu kadını doğu, batı ve güney cephelerinde ve cephe arkasında düşmanla mücadele etti. Milli Mücadele’nin bilinen, bilinmeyen pek çok kadın kahramanı oldu. Hepsi var gücüyle vatani için, özgürlük için savaştı. Mitingler düzenleyerek, Cemiyetler kurarak vatanın bütünlüğünü korumaya çalıştı. Anadolu kadınının hem Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasında hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerinin atılmasında çok büyük katkıları oldu.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Anadolu Kadını, Cemiyetler, Mitingler, Kurtuluş Savaşı,

Anatolian Woman in the National Struggle

Abstract: In this article, the role of Anatolian women in the National Struggle (1919-1923) was depicted. In this process the Turkish women struggled against the enemy in the East, the West, and the South fronts and behind the fronts. There were many known and unknown women heroes of the national struggle. All fought at their best for their land and their freedom. They tried to save the land unity by organizing public demonstrations and establishing communities. The Anatolian women had great contributions to both the war of independence and the foundations of the Turkish republic.

Keywords: National struggle, Anatolian woman, communities, demonstrations, the war of independence.

Makale Geliş Tarihi: 13.11.2017

Makale Kabul Tarihi: 10.12.2017

I. Giriş

Birinci Dünya savaşı sonunda, itilaf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında, 30 Ekim 1918’de Mondoros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın 7. maddesine göre, İtilaf Devletleri, güvenliklerini tehlikede gördükleri herhangi bir stratejik bölgeyi işgal edebileceklerdir. Bu maddeye dayanarak İngiliz kuvvetleri bölgede Türk olmayan halkın baskı altında olduğu gerekçesiyle antlaşma hattını geçip 3 Kasım 1918 tarihinde Musul’u, 9 Kasım’da İskenderun’u işgal ettiler. Fransızlar da 17 Aralık’ta Mersin ve Antep’e, Şubat ve Mart 1919’da Maraş ve Urfa’ya asker çıkardılar. İtalyanlar, Antalya’yı üs yapıp Konya üzerine yürümeye başladılar. Bu işgaller I. Dünya Savaşı’nda yapılan gizli antlaşmaların uygulanması olarak değerlendirilebilir. (Cebeci 2007: 67)

Anadolunun yer yer işgal edilmeye başlamasıyla Anadolu kadını, Atatürk’ün başlattığı Kurtuluş savaşına destek vermek amacıyla, gerek cephe arkasında, gerekse

*) Dr.,Hacettepe Üniversitesi, AİT (e-posta: gulaysaricoban@gmail.com)

cephede büyük mücadele verdi. Anadolu kadınının, Milli Mücadeleye katkılarını Atatürk 1923 yılında Konya’da yaptığı bir konuşmasında şöyle dile getirmiştir:

“Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte, Anadolu kadını kadar emek verdim, diyemez. Erkeklerden kurduğumuz ordumuzun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Çift süren, tarlayı eken, kağnısı ve kucağındaki yavrusu ile yağmur demeyip, kış demeyip cephenin ihtiyaçlarını taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadını olmuştur. Bundan ötürü hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı, şükranla ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim” (Atatürk’ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler, 21 Mart, 1923, Konya).

1877-78 Osmanlı-Rus savaşında Ruslarla mücadele eden Nene Hatun ile başlayan Anadolu Kadını’nın düşmana karşı, memleketi savunma azmi Milli Mücadele yıllarında hat safhaya ulaşmıştır. Bunun temel sebepleri arasında Kurtuluş savaşının ilk yıllarında düzenli bir ordunun olmayışı ve savaşa katılımın daha çok gönüllük esasına dayalı olması gösterilebilir. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı’nda erkek nüfusunun önemli bir kısmı hayatını kaybetmiş yada sakat kalmıştır. Kurtuluş savaşında ise kalan diğer erkeklerin cepheye gitmesiyle erkek nüfusunda önemli bir azalma oldu. Bu durum karşısında kadınlar büyük sorumluluklar almak zorunda kaldılar. Ancak Anadolu kadını yılmadan, tüm gücüyle cephedeki askere her türlü desteği vermek için sonuna kadar mücadele etti.

Anadolu kadınının Milli Mücadele’ye verdiği destek farklı şekillerde olmuştur. Bir kısmı mitingler yoluyla, Milli Mücadele ruhunu Anadolu’ya yaymaya çalışırken, bir kısmı da cemiyetler kurarak örgütlenmiştir. Bazı kadınlar, cephedeki askere, cephane, yiyecek, içecek temini, yaralı askerlerin bakımı gibi konularda destek olurken, bazıları da bizzat savaşa dâhil olarak vatani için savaşmıştır.

II. Mitiglerde Anadolu Kadını

Milli Mücadele’ye hazırlık günlerinde, bütün milletçe, kadın-erkek bir araya gelinip duygu ve düşüncelerin çok heyecanlı ve samimi bir şekilde dile getirildiği bir takım miting ve toplantılar düzenlenmiştir. Yalnız İstanbul’da değil, yurdun çeşitli il ve ilçelerinde düzenlenen bu toplantılar, Türk milletine karşı yapılan haksızlıklara karşı bir tepki olarak hazırlanmışlar, bir bakıma milleti de Milli Mücadele’ye hazırlamışlardır.

Kadınlar, mevlütler düzenlemişler, konferanslar vermişler, hatta ev ev dolaşıp hanımları Milli Mücadele’ye manen ve maddeten katılmaya teşvik etmişlerdir.

Mitinglerin yapılış amacı işgalleri protesto etmektir. Bu nedenle mitinglerde padişaha, Osmanlı Mebusan Meclisine, İtilaf devletlerine seslenilmiştir. Mitinglerde konuşan kişiler Türk milletine cesaret ve heyecan verirken, milli duygulara da seslenerek, Türk milletini işgallere karşı direnmeye çağırmaktadır.

Balkan Savaşları sırasında soykırım ve mezalimi protesto etmek için düzenlenen toplantı ve mitinglerin birçoğu kadın ve erkek toplulukları tarafından ayrı ayrı

yapılmıştır. Buna karşılık Türk İstiklal Savaşı sırasında Anadolu'nun işgalini protesto etmek için düzenlenen mitinglere kadınların erkeklerle beraber iştirak ettiği görülmektedir. Bu da kadınların ülkenin içine düştüğü durumu ve işgallerin önemini kavrandığını belirleyen bir özelliktir. İşgalcilerin yaptığı tecavüz ve benzeri saldırılar karşısında duydukları öfkeyi ve mücadele arzularını dile getiren kadınlar, tepkilerini mitinglere ve mücadeleye katılarak göstermişlerdir.

“Adalet, Medeniyet, Barış, Hürriyet, İnsaniyet, İstiklal, Milliyetçilik” fikirlerinin işlendiği mitinglerin başarısı kendilerini kolay bir zafere hazırlamış olan İtilaf devletlerini tedirgin etmiştir. Bu yüzden mitinglerin yapılmasını engelleyerek çeşitli zorluklar çıkararak halkın katılımını önlemeye çalışmışlardır. Fakat bunun önüne geçememişler ve mitingleri yasaklama yoluna gitmişlerdir. Ancak yasaklara rağmen, Anadolu'nun işgal altında olmayan yerlerinde protesto mitingleri bütün hızıyla devam etmiştir (Kaplan, 1998: 82-83).

Böylece, halka mücadele ruhu aşılanmış ve vatanın bütünlüğü savunulmuştur. Mitinglerde kadın konuşmacılar vatanın işgalden ve işgalcilerden kurtarılması için gerekirse canlarını dahi feda edebileceklerini söylemişler ve halkı bu zor günlerde bir ve beraber olmaya çağırmışlardır.

İstanbul'da kadınlar tarafından yapılan ilk protesto gösterisi, 19 Mart 1919 Pazar günü yapılmıştır. Erkek ve kadın katılımcıların bulunduğu bu toplantıda kız üniversitesi adına konuşan bir kadın temsilci; “Biz de sizin kadar, belki daha çok üzüntülüüz. Teşebbüslerinize en kavi imanla iştirak ediyoruz” demiş ve hissiyatını tarihe geçecek şu sözlerle dile getirmiştir; “Kim demiş bir kadın küçük şeydir. Bir kadın belkide en büyük şeydir” (Arıburnu, 1975: 9).

Açık havada yapılan ilk büyük miting olma özelliği taşıyan Fatih mitingi, Atatürk'ün Samsuna çıktığı gün olan 19 Mayıs 1919 günü yaklaşık 50.000 kişinin katılımıyla yapılmıştır. Halide Edip ve Meliha Hanım'lar bu mitingdeki konuşmalarında; “ülkenin içine düştüğü durumdan bahsetmiş, kurtulmak için mücadele etme gereği” üzerinde durarak halkı mücadeleye çağırmışlardı. İzmir'in işgali ve yapılan zulümlerden duyulan elemi dile getiren konuşmacılar milli bilincin uyandırılmasına gayret göstermişlerdi.

Halide Edip, “Müslümanlar ve Türkler; Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece karanlık bir gece, fakat insanın hayatında sabahı olmayan bir gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp mutlu bir sabah yaratacağız” demiştir.

Darülfünun'dan Meliha Hanım ise konuşmasında; “Bugün ey Türk, ihtişamla yaşayan şark yıldızı sönmek üzeredir. Fakat bu koca devlet yıkılırken öyle bir gürültü ile devrilmelidir ki, bu çatırtı cihanı sarmalı ve bütün insanlığı titretmelidir. Bu enkazın altında yalnız milletin erkekleri değil kadınları da ezilecektir” diyerek kadın-erkek herkesi mücadeleye çağırmıştır (Arıburnu, 1975: 16).

Miting sonunda padişaha bir bildiri yazılmıştır. Halide Edip ve iki gençten oluşan bir heyet bu bildiriye götürmekle görevlendirilmiş ancak padişah heyeti kabul etmemiştir. Ayrıca miting heyeti A.B.D. Cumhurbaşkanı Wilson'a protesto telgrafi çekmiştir.

Fatih mitinginden bir gün sonra 20 Mayıs 1919 günü Üsküdar Doğancılar'da büyük bir miting düzenlenmiştir. Bu mitingde Asri Kadınlar cemiyeti adıyla Sabahat Hanım, Naciye Hanım ve Üsküdar Sanayi Mektebi öğretmenlerinden Zeliha Hanım, halkı birlikte olmaya çağırarak bir konuşma yapmışlardır.

Bu mitingde alınan kararlar şunlardır: “Halkı Türklerle meskun bütün yerlerin taksim kabul etmez bir küll olduğu hakkında evvelki günkü Fatih mitinginde izhar olunan kanaata iştirak etmiş ve en büyük intikamın gasp olunan bir hakkın istidadı hususunda fevran edeceğini şiddetli protesto şeklinde matbuat vasıtasıyla bütün ilan etmeye karar vermiştir (İnan, 1982: 109).

22 Mayıs 1919 günü Kadıköy mitingi yapılmıştır. Durmadan yağın yağmur altında 20.000 kişilik bir halk kitlesi Kadıköy Belediye dairesi önünde toplanmıştır. Konuşmacılar arasında İstiklal Savaşında “Asker Saime” olarak tanınacak Münevver Saime, Halide Edip ve Hayriye Melek Hanımlar bulunmaktaydı. Saime Hanım mitingden sonra işgal kuvvetleri tarafından tutuklanmış ama o daha sonra bir yolunu bulup Anadolu'ya geçmiş ve ordu hizmetine girerek çavuş olmuştur (Enginün- Cumbur vd., 1983: 22-23).

23 Mayıs 1919'da yapılan Sultanahmet mitingi 200.000 kişinin katılımıyla gerçekleşmiş ve Türk tarihinin en büyük mitingi olmuştur. Mitinge Halide Edip, Şair Mehmet Emin Yurdakul, basın adına Fahrettin Hayri Bey, Selim Sırrı Tarcan ve Sabit bey konuşmacı olarak katılmışlardır.

Bu miting İtilaf Devletleri'ni ve hükümet çevrelerini rahatsız etmiştir. Bu nedenle 25 Mayıs'ta tertip edilmek istenen ve ilanları dağıtılan Beyazıt Meydanı'ndaki ve Taşlık'ta yapılan mitingler İstanbul Polis Müdürlüğü tarafından engellenmiştir.

Mitinglerin yasaklanmasına rağmen bu kez 30 Mayıs 1919'da dua günü düzenleme başlığı altında II. Sultanahmet mitingi yapılır. Siyah örtüler sarılmış bir kürsüden konuşmalar yapılmakta, sancaklar dalgalanmakta, öğrencilerin ellerindeki levhalarda “İzmir Türk'ündür ve Türk kalacaktır”, “Hak isteriz, iki milyon Türk, ikiyüz bin Rum'a feda edilemez”, Hak ve Adalet, Osmanlı toprağı Yunanistan olamaz” cümleleri yazılıdır. İlk konuşmacı İsmail Hakkı Baltacıoğlu dur. Daha sonra ise sözü şair, romancı, Şüfiye Nihal Hanım almıştır (Enginün-Cumbur vd., 1983: 28-29).

13 Ocak 1920 günü yine Sultanahmet meydanında “İstanbul Türk'ündür ve Türk'ün kalacaktır” mitingi yapılır. 150.000 kişinin katıldığı bu mitingde önce Rıza Nur Bey konuşur. Sonra Muallimler Cemiyeti Başkanı Nakiye (Elgün) Hanım konuşmasının bir bölümde şunları söylemiştir:

“ Efendiler size memleketin bir kadını sıfatıyla hitap ediyorum. Fatih'in, Selim'in, Süleyman'ın mezarını, ecdadının ebedi abideleri olan camileri, türbeleri bırakıp çıkacak içinizde bir erkek var mıdır” Ben tasavvur etmiyorum. Çıkmayacaksınız, bırakmayacaksınız. Biz de daima sizinle beraber olacağız. Yanınızdan, önünüzden ayrılmayacağız. Hayatından ziyade sevdiği evladını vatan sevgisine feda eden kadınlarımızın can ile sevdiği İstanbul'u feda edeceğine elbette inanırsınız.”

Miting’te bundan sonra “Zavallı kadınlarımız” diye sözlerine başlayan Hamdullah Suphi (Tanrıöver) konuşmuştur. Bu mitingde dikkat çeken bir başka husus da bir Fransız kadınının ağlayarak “Türkler, Türkiye ölmeyecektir” diye bağırmasıdır (Arıburnu, 1975: 72).

Görüldüğü gibi İstanbul mitingleri büyük halk kitlelerinin katılımıyla gerçekleşmiş ve bundan rahatsız olan işgal devletleri bu mitingleri engelleme yoluna gitmiştir. Bunun üzerine 16 Haziran 1919’dan itibaren işgallerin protestosunun kartpostallar ve mektuplarla yapılması için teşebbüslerde bulunma kararı alınmıştır. Alınan bu karardan sonra iki gün içinde gönderilen protesto kartlarının sayısı yüz otuz bini bulmuştur (Kaplan, 1998: 77).

Türk İstiklal Savaşı yıllarında işgal kuvvetlerinin Türkler’e yaptığı zulüm ve uyguladıkları soykırım üzerine Anadolu’nun çeşitli yerlerinde işgalleri protesto mitingleri düzenlenmiştir. Bunlardan ilki İzmir’de, İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberlerinin yayılması sonucunda işgalden bir gün önce akşam üzeri düzenlenen Maşatlık mitingidir. Kadınlar tarafından desteklenen bu mitingde işgal kararı kınanmıştır. Bodrum, Marmaris’te düzenlenen kadın toplantı ve mitinglerinde işgal protesto edilmiş yayınlanan bildirimlerle duyulan üzüntü dile getirilmiştir (Kaplan, 1998: 78).

Ancak, Anadolu kadınlarının işgallere karşı bilinen ilk kapsamlı toplu hareketi Erzurum’da gerçekleşmiştir. Erzurumlu kadınlar adına hareket eden bir kadınlar komitesi, Müdafaa-i Hukuk faaliyetleri çerçevesinde, 29 Kasım 1919 tarihinde Muradiye Camii’nde bir toplantı gerçekleştirmişlerdir. Şehit ruhları için okutulan kuran ve mevlütten sonra, kız okulları müdiresi Faika Hanım’ın başkanlığında yapılan toplantıda, işgallere karşı çıkılarak, protesto edilmesi kararı alınmıştır. Bu karar, İstanbul hükümetine, İtilaf devletleri temsilcilerine gönderilerek, haksız işgaller ve zulümler protesto edilmiştir. Erzurumlu kadınlar Amerikan senatosuna dahi ulaşan telgraflarında, Anadolu’nun işgalini ve halkın kıyılmasını, bu arada Türklerin dostu olduklarını söyledikleri halde, onlardan yana herhangi bir müdahalede bulunmaktan çekinen kimi güçlerin bu davranışını lanetliyordu (Çaka, 1992).

10 Aralık 1919 tarihinde ise Kastamonu’da kadınlar tarafından bir miting düzenlenmiştir. Miting Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Cemiyeti tarafından Kız Muallim Mektebi’nin bahçesinde düzenlenmiş, köylü, kentli üç bin civarında kadın katılmıştır. Kastamonu kadınlar şubesi başkanı Zekiye Hanım tarafından düzenlenen mitingde, Zekiye Hanım kadınlara şöyle seslenmiştir; “Hanımlar!.. Dünyayı kanlara boğan, insanları tavuklar gibi boğazlayan erkeklere müracaat edecek değiliz. Bizim gibi şevkatle merhametle düşündüklerinden şüphe etmediğimiz İtilaf Devletleri’nin büyük kadınlara müracaat edecek ve birer telgrafla bize yapılan haksızlıkları yazacak ve anlatacağız! Eğer onlarda hakkımızı teslim etmezlerse evlatlarımızın kanlarına kendi kanlarımızı karıştırarak erkeklerimizle bir safta dinimiz ve istiklalimiz için haksız, zalimlere tarihin lanetlerini terk ederek şehametle öleceğiz” (Eski, 1996: 41).

Miting sonrasında, işgal olaylarını protesto etmek amacıyla İtalya ve İngiltere Kraliçeleri ile Hindistan İmparatoriçesine ve A.B.D ile Fransa Cumhurbaşkanlarının eşlerine telgraf gönderilmiştir. A.B.D başkanı Wilson'un eşine gönderilen telgrafta "Sayın Madam; milleti adına on iki maddelik ilkesi ile tarih ve bütün dünya huzurunda milliyet ve dinlerin hukukunu ilan eden sayın eşinizin tahaddütleri ne oldu? Hakkın sesi hırsın gürültüsü boğuldu mu? Sizler galipsiniz, güçlüsünüz, fakat biz hak istiyor ve Sayın Wilson'un dünya üzerinde uygulanacağına söz verdiği ilkelerin yerine getirilmesini istiyoruz" denilerek kendilerinden Türk halkına destek olmaları istenmiştir (İnan, 1982: 122).

Bu mitinlerin yanısıra 19 Mayıs 1919'da Siirt'te, 27 Mayıs 1919'da Edirne'de İzmir'in işgalini protesto mitingleri yapılmıştır. Ayrıca 12 Haziran 1919'da Amasya ve Niksar, 20 Haziran 1919'da Isparta, 12 Eylül 1919'da Sivas, 27 Kasım 1919'da Balıkesir, ve 25 Aralık 1919'da Denizli'de büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu mitingler düzenlenmiştir (Gül, 1996: 47).

Milli Mücadele'ye Türk toplumunu hazırlayan mitinglerdeki kadın faaliyetleri tüm 1919 yılı boyunca devam ettiği gibi 1920 yılı boyunca da devam etmiştir. 8 Ocak 1920'de Konya Şerafettin Camii'nde toplanan 3.000 Türk kadını, Paris Barış Konferansı'na gönderilmek üzere kararlar almışlardır.

16 Mart 1920'de İstanbul'un işgal edilmesiyle mitingler daha da artmıştır. 17 Mart 1920'de Erzurum, Çorum, Kastamonu'da, 19 Mart 1920'de Edirne ve Yozgat'ta; 20 Mart 1920'de Sinop, Tokat, Bitlis, Trabzon, Gine, Gümüşhane, Kayseri, Malatya, ve Diyarbakır'da; 22 Mart 1920'de, Konya'da kadın ve erkek katılımlı büyük mitingler yapılmıştır (Gül, 1996: 49).

Sonuç olarak 1920-1921 yılları arasında İstanbul ve Anadolu'da düzenlenen mitinglerde, özellikle Milli Mücadele ruhunun oluşmasında kadınların rolü dikkate değerdir. Kadın konuşmacıların vatan sevgisini anlatan konuşmaları özellikle halk üzerinde büyük tesir uyandırmıştır. Ayrıca orduya destek olmak amacıyla bağış kampanyaları düzenlenmiş, dikimhaneler ve cephaneye imalathaneleri açılması teşvik edilmiştir.

III.Cemiyetlerde Anadolu Kadını

Milli Mücadele'ye tek tek Anadolu kadınlarının hizmeti geçtiği gibi kadın derneklerinin de büyük yararlıkları dokunmuştur. Bu dernekleri iki kısımda ele almak mümkündür:

A.Milli Mücadele'den Önce Kurulmuş Olan Cemiyetler

Bu Cemiyetler, Milli Mücadele'ye hazırlık günlerinde bütün güçleriyle çalışmalarına katılmışlar, maddi ve manevi olarak mücadeleyi desteklemişler, Milli Mücadele sırasında da faaliyetlerini sürdürmüşlerdir (Enginün-Cumbur vd., 1983: 33).

Asri Kadınlar Cemiyeti, 1918'de İstanbul'da kurulmuştur. Cemiyet amacını yönetmeliğinde şu şekilde ifade etmiştir: "Kadınların fikren ve bedenen eğitilmesine çalışarak, sosyal mevkiini yükseltmektir. Ancak ülkenin koşulları dernek üyelerini

işgallere karşı eylem yapmaya yönelmişti (Ediz, 1994: 11)’. Bu amaç için çalışan cemiyet, ilmi encümenler oluşturmuş, kütüphane, laboratuvar, atölyeler kurmuştur. Oluşturdukları ilmi heyetle konferanslar veren, yazılar yazan ve çeşitli faaliyetlerde bulunan cemiyet üyeleri Anadolu’nun işgali üzerine protesto hareketlerine katılmışlardır.

Manisa Türk Kadınlığı Cemiyeti Umumiyesi, “redd-i ilhak” anlayışını benimseyen faaliyetlerde bulunmuştur. İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali ve Manisa çevresinin işgal kapsamına alındığı iddiaları üzerine kurulan cemiyet, işgal kararlarına karşı çıkarak, Manisa’nın Yunanistan’a katılması gibi bir durumu önlemek için halkı aydınlatacak faaliyetlerde bulunmuştur. Cemiyetin kuruluş ve kapanış tarihleriyle ilgili bilgi mevcut değildir. Fakat İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal tarihi bu cemiyetin kuruluş tarihi olarak öne sürülebilir.

Hilal-i Ahmer Cemiyeti, özellikle askerlere çamaşır ve giyecek dikimi, ordunun sağlık hizmetleri konularında çalışmıştır. Milli Mücadele döneminde önemli faaliyetlerde bulunan cemiyet, bugün “Kızılay” adını almıştır.

Ayrıca Milli Mücadele’den önce kurulmuş kadın cemiyetleri arasında Mali Sandıklar, Aydın Muavene-i Hayriye Cemiyeti ve Yardım Komiteleri de sayılabilir. Küçük ama Milli Mücadele’ye katkısı büyük olan bu cemiyetler hakkında da yeterli bilgi mevcut değildir. Yine “Muallimler Cemiyeti”nin ve “Türk Ocakları”nın ve bu derneklerde çalışan kadınların da Milli Mücadele’ye ciddi katkıları mevcuttur (Özcüler, 2002: 39-40).

B.Milli Mücadele Sırasında Kurulmuş Olan Kadın Cemiyetleri

Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi, Kastamonu’da kurulmuştur. Sosyal konularda birçok başarılar sağlayan Kastamonu kadınları, Kastamonu Müdafaa-i Hukuk’unda çalışan erkeklere karşı seyirci kalmamışlardır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’ne girerek ilk zamanlarda konserler vermek, propagandalar yapmak suretiyle çalışmışlar ve seslerini duyuracak kadar çoğalınca ilk defa Müdafaa-i Hukuk hanımlar şubesini kurarak daha etraflı başarılar gösterip diğer illere örnek olmuşlardır. Bu cemiyet konferanslar, müsamereler, sergiler düzenleyerek milli davanın önemini anlatmıştır. Mitingler yaparak dünya kraliçelerine, Cumhurbaşkanlarının eşlerine protesto telgrafları göndermiştir (Peker, 1955: 102).

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk-u Vatan Cemiyeti, Milli Mücadele döneminde kurulan en önemli ve en geniş çaplı dernektir. Sivas Kongresi’nin (4-12 Eylül 1919) toplantısından sonra, Sivas Valisi Reşit Paşa’nın direktifi ile eşi Melek Hanım’ın öncülüğünde kurulmuştur.

Cemiyet’in yönetmeliği 11 maddeden ibarettir.

1- Merkezi Sivas’ta olmak üzere bütün Anadolu’da belli bölgelerde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti kurulacaktır.

2- Mondros Mütarekesi imzalandığında Osmanlı Devleti'nde kalan, çoğunluğu müslüman olan bu bölgeler birbirinden ayrılamaz. Buradaki halk birbirinin ırk ve sosyal durumuna saygılı, kadın ve erkekler birbirine kardeşlik hisleriyle bağlıdırlar.

3- Her türlü işgal ve içişlerine karışmaya karşı konulacaktır. Özellikle Rumluk ve Ermenilik teşkili için olan faaliyetlere karşı konulacaktır. Gayrimüslim vatandaşlar Osmanlı hâkimiyetine ve İslam hukukuna karşı bir harekette bulunmadıkları sürece onların her türlü hukukuna, dinine, geleneklerine İslam kadınları daima riayet edecektir. Fakat millet ve vatan zararına her türlü teşebbüse karşı erkeklerimizle birlikte vatanımızı müdafaa edeceğiz.

4- Bu gayemize ulaşmak için bütün İslam hemşerilerimiz birlik olarak çalışacaktır. Ancak işgal bölgesindekiler rahat hareket edemeyeceklerinden şimdilik onlar bundan mazur görüleceklerdir.

5- Cemiyeti 16 kişilik bir yönetim kurulu idare eder.

6- Yönetim Kurulu'nu kongre seçer. Onlar, gizli oyla başkan, ikinci başkan ve mesul sekreteri seçerler, bir de veznedar vardır.

7- Yönetim Kurulu 15 günde bir toplanır. Başkan ve sekreter lüzum gördüğünde ayrıca toplantıya çağrılabilir. Üç defa özürsüz olarak toplantıya gelmeyen üye istifa etmiş sayılır, yerine yenisi seçilir. Cemiyetin bütün yazışmalarında resmi mühür, başkan veya başkan vekili ve mesul sekreterin imzaları bulunacak, bu üç üye hükümete karşı mesul olacaklardı.

8- Masraflar, yönetim kurulu kararı ve mesul sekreterin imzaları ile yapılır. Bütün yönetim kurulu üyeleri üye kaydıyla görevlidirler.

9- Cemiyetin hesap işlerini üç kişilik kasa heyeti (başkan, sekreter, veznedar) idare eder. Bunlar yönetim kuruluna ve toplu olarak kongreye karşı mesuldurlar. Kongre cemiyetin daveti ile üç ayda bir toplanarak hesap ve yönetim hakkında bilgi alarak onları denetler.

10- Cemiyet gerektiğinde maaşlı memur da kullanabilir. Lüzumu halinde tabii ve faal üyeler bir araya gelerek bağış toplarlar.

11- Yönetmelik, kongre kararı ile değiştirilebilir (İnan, 1972: 196-199).

Cemiyet yönetmeliğin 1. maddesini uygulamaya koyarak kısa sürede Anadolu'nun çeşitli yerlerinde şubeler açmıştır. Bunlar: Amasya, Kayseri, Niğde, Erzincan, Burdur, Pınarhisar, Kangal, Konya, Denizli, Kastamonu şubeleridir.

Cemiyet, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi ile yazışmalar yaptığı gibi, itilaf devletlerine protesto telgrafları da çekmekteydi. Cemiyetin faaliyetleri arasında, İstanbul'daki İngiliz, Fransız, Amerikan ve İtalyan siyasi temsilciliklerine, Kilis'teki işgal kuvvetleri komutanının ahaliye verdiği ultimatona protesto eden bir telgraf gönderdiğini görüyoruz. Bu ultimatona göre, üzerinde revolver bulunan kişi sebebi araştırılmadan kurşuna dizilecek, bir kargaşada ölen veya yaralanan bir Fransız askerine karşılık bölge halkından kur'a ile tesbit edilecek iki kişi kurşuna

dizilecekti. Cemiyet, bu hareketin, “asırlardan beri şanlı bir tarihe ve kadim bir medeniyete sahip olan” milletimize yapılan büyük bir haksızlık olduğunu belirterek, bu ültimaton geri alınmadığı takdirde milli vazifenin gereğinin yapılacağını ifade ediyordu (Kurnaz, 1991: 118).

Cemiyet, aynı zamanda İstanbul'daki gazetelerde yayınlanan zararlı yazılara son verilmesi için Osmanlı Matbuat Cemiyeti'ne bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, İstanbul gazetelerinin ülkenin istiklali için yeterli mücadele vermedikleri için üzüldüklerini ve kınadıklarını belirtiyorlardı. İstanbul gazeteleri şu ittifaktıdır, şu itilafçıdır diye birbirlerini suçlamak yerine, ülkenin problemlerine çare bulmaya çalışsınlar. Her ne olursa olsun, önemli olan vatanını unutmayan, seven bir vatan evladı olmasıdır. Bir kaç lekeli ittifakçı yüzünden bütün ittifakçılar suçlanamaz. Biz Anadolu'da kadın-erkek kurtuluş için savaşıyoruz. Fırka lafından bile nefret ediyoruz. Biz erkeklerimizle birlikte mücadele ederken, İstanbul gazeteleri vatan yolunda yayın yapmak yerine, ahlaksızca yayınlarına devam ederlerse onları boykot edeceğiz, okumayacağız ve memlekete sokmayacağız, demişlerdir (Baykal, 1986: 118).

Cemiyet, Heyet-i Temsiliye ile sürekli temas halinde olmuştur. Mustafa Kemal Paşa imzasıyla gönderilen Heyet-i Temsiliye genelgelerinde, Cemiyet'in İtilaf Devletleri temsilcilerine işgalleri protesto eden telgraf göndermesi istenmektedir. Bu istekle birlikte İzmir, Maraş, Antep, Urfa, Anadolu'nun işgal edilmesi ve işgallerin hızlı ilerleyerek diğer yerleride tehdit etmesi karşısında cemiyet, gösterdiği tepkiyi daha da artırmıştır. Toplantılarda işgallerle, uğranılan baskı ve zulm kınanarak İtilaf Devletleri'ni protesto eden konuşmalara devam edilmiştir. Cemiyet bu gibi faaliyetlerini düzenli olarak Heyet-i Temsiliye'ye bildirmiştir.

Ayrıca Cemiyet, Kuvayi Milliye'ye para ve mal yardımı kampanyaları açarak, ordu için kaynak oluşturmaya çalışmıştır (Ediz, 1994: 13-14). Cemiyet gerek teşkilat olarak, gerekse aileler arasında dolaşarak ordunun giyimi işine el emekleriyle katkıda bulunmuşlar, Tekalif-i Milliye emirlerinin yerine getirilmesinde erkeklerle birlikte bütün maddi imkanlarını ortaya koyarak çalışmışlardır (Enginün-Cumbur vd. 1983: 44). Bunlardan başka cemiyet, halkın yardımlara katılmasını sağlamak amacıyla da yardım edenlerin isimlerini İrade-i Milliye gazetesinde yayınlamış böylece genel bir teşvik ortamı yaratılmıştır (Özcüler, 2002: 48).

IV.Cephede Anadolu Kadını

Türk tarihine baktığımızda cephede bizzat savaşmış kadın kahramanlara rastlanmaktadır. Bunun en güzel örneğini 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında görmekteyiz. Aziziye tabyalarında kadınları peşine takarak kahramanca mücadele veren Kara Fatma ve Nene Hatun, bu konuda ismi efsaneleşenlerdendir (Mısıroğlu, 1976: 96).

Milli Mücadele'de de bu tip örneklerle rastlamaktayız. Şimdi bu hanımlardan tarihi kaynaklara geçenleri gözden geçirelim.

Fatma Seher Hanım (Kara Fatma), Erzurumlu Yusuf Ağa'nın kızı olan Fatma Seher Hanım, aynı zamanda bir binbaşının da eşidir. Milli Mücadele'de oğluyla birlikte

çarpışmış, İzmit'te görev yapmıştır. Kendisinin söylediğine göre, I. Dünya Savaşı'nda Edirne'de Yanıkışla'da çarpışmıştır. Mütarekeden sonra Erzurum'a dönmüştür. Milli Mücadele'de Adana, Dinar, Afyonkarahisar, Nazilli, Sarayköy ve Tire'de asker olarak çalışmıştır. Bunu gösterdiği evraklar ispatlamaktadır. Hatta, bir savaş sırasında göğsünden yaralanmıştır. Harp tarihi ile ilgili vesikalarda başarılarından söz edilmektedir (Kurnaz, 1991: 122; Çaka, 1992: 67).

Kendisine Kara Fatma ismini veren kişi Mustafa Kemal'dir. Sovyetlerin askerlik işleriyle ilgili olarak gittiği Rus konsolosluğunda onunla tanışan bir Rus diplomatının anılarında da yer alan Kara Fatma adeta uluslararası bir üne kavuşmuştur. Kocaelin'deki bir çarpışma sırasında yanında bulunan küçük kızının iki parmağını kaybeden bu kahraman kadın, üst teğmenliğe kadar terfi ettirilmiş, Cumhuriyet döneminde kendisine bağlanan maaşı bile ölümünden sonra verilmek üzere Kızılay'a bağışlamıştır. 1955 yılında maddi sıkıntılar içinde vefat etmiştir (Özcüler, 2002: 56).

Asker Saime, Kurtuluş Savaşı başladığında Darülfünun öğrencisi olan Münevver Saime, Kadıköy Mitingi'nde yaptığı konuşmadan sonra tutuklama emri çıkınca, Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katıldı. Garp cephesinde görev aldı ve özellikle cephe gerisinde ve istihbarat işlerinde önemli başarılar gösterdi. İzmit'te bir görevi yerine getirirken yaralandıysa da belli etmeden vazifesini yapıp tamamladı.

İstanbul işgal edildiği sırada genç bir üniversite öğrencisi olan Münevver Saime Hanım'a arkadaşları Asker Saime lakabını vermişlerdir. F. Abdullah Tansel'e göre; İstanbul Hanımları'ndan Milli Mücadele'ye fiilen katılıp cephede silah kullanan, yaralanan Saime Hanım'dan başka kimse tespit edilememiştir (Tansel, 1991: 54).

Aynı zamanda, kuvvetli bir fikir edebiyatçısı olan Saime, savaş sonrasında öğretmenlik yapmıştır (Celasın, 1946: 158-159).

Halide Onbaşı (Halide Edip Adıvar), işgale uğranılan ümitsiz günlerde diğer bazı aydınlarda da olduğu gibi Amerikan Mandası taraftarı iken daha sonra Milli Mücadele'ye yürekten inanmış, Atatürk ve arkadaşlarına katılmıştır. Bunun için 16 Ağustos 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek "gönüllü" olmak istediğini bildirir. Mustafa Kemal'de onu garp cephesine tayin eder (Adıvar, 1962: 214). Cephedeki başarılarından dolayı onbaşı rütbesine yükseltilir (Adıvar, 1962: 235).

Halide Edip mitinglerde yaptığı konuşmalarla o dönemde dikkatleri üzerine çekmiştir. Fakat onun asıl hizmeti kalemi vasıtasıyla olmuştur. Cephede bulunduğu müddet içinde de, savaşın çeşitli safhalarını bizzat müşahade imkânı bulmuş, bu sebeple yazdıkları, Kurtuluş Savaşı edebiyatının en canlı örnekleri arasında yer almıştır (Kurnaz, 1991: 121).

Halide Edip'in Türk kadınına kazandırdıklarıyla dikkati çeken diğer bir nokta ise 1919 seçimlerinde kadınların değil seçilme, oy kullanma hakları bile olmadığı halde Halide Edip'in üç ayrı şehirden oy almasıdır (Enginün-Cumbur vd., 1983: 66).

Halime Çavuş, İnebolu'dan Ankara ve Sakarya'ya kadar savaş gereçleri taşıyan yardım kollarında, çavuş olarak insanüstü özveriler göstermiş, Yunan Kılıç Zırhlısı'nın

9 Haziran 1921'de İnebolu'ya bombardımanında ayağından yaralanmıştır. Bir genç kız olarak Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği yararlıklardan dolayı, kadın kollarında çalışan arkadaşları ile birlikte Ankara'ya çağırılmış, ağırlandırılmıştır. Onu ayrıca Atatürk Çankaya Köşküne çağırılmış, bir süre Latife Hanım'ın yanında konuk olarak kalmıştır. İstiklal madalyası ve çavuşluk rütbesiyle ödüllendirilmiştir. Yurda hizmetten kendisine aylık bağlanan, Ankara-Ulus Alanı'ndaki Atatürk anıtında mermi taşıyan kadın heykeli Halime Çavuş olarak bilinmektedir (İnan, 1972: 31).

Nazife Kadın, 6 Mart 1922'de Bigadiç ilçesinin Bozyük köyündeki savaştan sonra Halil Efe Müfrezesi'ni güneye doğru sevk etmiş ve Yukarı Devrek'teki gölün güneyindeki Ulus dağ eteklerinde karargâh kurmuştur. Nazife Kadın bu askerlere ekme-kü su taşımıştır. Yunan askerlerine karargâhın yerini söylemediği için fırına atılarak şehit edilmiştir (Tansel, 1978: 52; Akıncı, 1978: 196).

Nezahat Hanım, Gördes ve İnönü Meydan Muharebelerinde çarpışmalara katılan 70. Alay komutanı Hafız Halit Bey'in kızıdır. 8 yaşında öksüz kalan Nezahat, babasıyla cepheelerde dolaşmıştır. Askerlere sürekli hizmet etmiş, cesaret vermiştir.

Büyük Millet Meclisi'nin 30 Ocak 1921 tarihli 140. oturumunda, Bursa Milletvekili Emin Bey, yüzden fazla düşman öldürmüş olan bu çocuğa madalya verilmesini teklif etmiştir. İzmit milletvekili Hamdi Namık Bey ise, küçük bir çocuğa İstiklal Madalyası verilmesinin uygun olmadığını, büyüyünce ona çeyizini sağlayacak bir hediye verilmesi teklifinde bulunur. Tunalı Hilmi ise ona mir-i miran (tuğgeneral) rütbesi verilmesini ister (Kurnaz, 1991: 124). Ancak teklifin kabul edilip edilmediği bilinmemektedir.

Binbaşı Ayşe Altıntaş, aslen Selaniklidir. I. Dünya savaşında Kafkas cephesinde ölen kocasının intikamını almağa yemin eder. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği 15 Mayıs 1919'da ilk mukavemet hareketine katılır. İzmir'e Yunanlılar hâkim olunca Aydın'a gider; bir çete teşkil eder; daha sonra bu çete ile Kepekçi Nuri çetesine katılır. Aydın savaşını yaptıktan sonra Koçarlı'ya çekilirler. Kurtuluş mücadelesine başından sonuna kadar katılır, sol kasığundan yaralanır. Afyon Hastanesi'nde tedaviden sonra tekrar müfrezesine iltihak eder (Enginün-Cumbur vd., 1983: 48).

Büyük Taaruz'da Mürsel Paşa kuruluşuna giren Ayşe Hanım, Afyon Karahisar'ın Yunanlılardan alınması ve Türk ordusunun İzmir'e girişinde de bulunmuştur (Tansel, 1978: 39-40).

Mudurnulu Fatma Kadın, I. İnönü savaşı sırasında, birliğinden firar ederek eve dönen oğlu İsmail'i, asker firarisi olmasından dolayı hanesine kabul etmemiş, oğlunun tüm ricalarına rağmen, aile ocağına kabul ederek, vatanına ihanet edemeyeceğini ve memleketin hizmet beklediği bir zamanda firar ettiği için kendisini evlat olarak tanımayacağı söylemiş ve hükümete teslim etmiştir (Özcüler, 2002: 59). Diğer Türk annelerine örnek olan bu güzel davranış, İstiklal mücadelesinin Anadolu kadınları arasında nasıl idrak edildiğini göstermektedir.

Tayyar Rahmiye, Güney Cephesinde 9. Tümende gönüllü olarak bir müfrezenin komutanlığını yapmıştır. Osmaniye'de Fransız karargâhına saldırı için görevlendirilen

Müfreze 1 Temmuz 1920’de harekete geçer. Fakat, bu arada askerlerde bir duraklama meydana gelir. Bunun üzerine, “ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da, siz erkek olduğunuz halde yerlerde sürünmekten utanmıyor musunuz?” diyerek erkekleri tahrik eden Tayyar Rahmiye karargâhın alındığını göremeden şehit düşer. Bu harekât sonrası 80 tüfek, 2 makineli tüfek ele geçirilmiştir (Kurnaz, 1991: 124).

Bu adı geçen hanımların dışında Kurtuluş Savaşına katılan ve gösterdikleri başarılarından dolayı madalya alan 12 kadın kahraman şunlardır: Besime Kızı Şükriye, Kuzgun köyünden Ali Kızı Alime, Hacı Osman Kızı Fatma, Musa Kızı Ayşe, Mehmet Ali Kızı Hafize, Kaar Bektaş Kızı Fatma, Mehmet Kızı Ümmühan, Veli Onbaşı Kızı Ayşe, Hacı Mustafa Kızı Fatma, Molla İbrahim Kızı Fatma, Ali Kızı Ayşe, Molla Hasan Kızı Fatma (İnan, 1981: 47). Ayrıca, Kurtuluş Savaşı sırasında orduya destek olmak amacıyla canla başla çalışmış isimsiz birçok kadın kahraman da bulunmaktadır. Bu kahraman kadınlara ilişkin bilgilere anılarda rastlamaktayız. Şimdi bunlardan birkaçına burada değineceğiz.

Balıkesir’de çete teşkilatına katılan daha sonra ise İstiklal Mahkemesi reisi olan Mustafa Necati bir anısından şu şekilde bahsetmektedir: “Bir gün evvel yağın karların doldurduğu uzun yollardan geçerek mahkememiz müfrezesiyle, Çerkeş önlerinde kağnılarla çocuk feryadı yükselmekteydi. Kafileyeye yaklaştık ve selamlaştık, biz soğuktan titrerken, tek yorganını da arabaya örten ninenin çıplak ayaklarıyla karları çiğnediğini görünce, içimde takdirle karışık bir merhamet sızladı. Arkasına sardığı peştemalinin içinde ara sıra ağlayan bir çocuğun üzerini bile örtmeden yorganını niçin arabaya serdiğini sormak gereğini duydum: Bu soruyu garip karşılayan yaşlı nine, kağnyı doğru koşarak; “kar sepeliyor, millet malıdır., nem kapmasın evladım” dedi ve yorganın uçlarını iyice serdi. Kar yağıyordu, o zaman anladım ki cephaneleri ıslatmamak için bu fedakârlığı yapıyor” (Tansel, 1978: 67).

Ali Fuat Cebesoy’a ait olan diğer bir anıya göre ise, Gece ayaz ve kar altındaki uzun yürüyüşlerde, kağnısının başında duran bir ihtiyar nineye yaklaşmış ve sormuş: “Nine, üşüyor musun? Nine ise şu cevabı vermiştir: “Hayır oğul, üşümüyorum. Düşman topraklarımıza bastığı günden beri içim yanıyor!” (Cebesoy, 1955: 150).

İnebolu’dan Ankara’ya harp malzemesi götüren kağnı kollarında 1921 kışında donanlarda olmuştur; böyle vakalardan en acısı ve en ünlüsü, Kastamonu şehrinin kapısı sayılan Kışla önünde, bir kadının cephane yüklü kağnısı üzerine kapanmış halde donmuş olarak görülmesidir. Geride ise yorganın altında ağlayan öksüz bir bebek bırakarak giden bu kadını, Milli Mücadele yıllarındaki kadınlarımızın yüce fedakârlıklarının görülmesi açısından verilebilecek örneklerden bir tanesidir (Özcüler, 2002: 61).

V. Atatürk ve Milli Mücadele’de Anadolu Kadını

Atatürk, Kurtuluş Savaşı’nı verirken güç aldığı yardımını gördüğü Anadolu kadınına hiç unutmamıştır. Vefa duygusunu her fırsatta dile getirmiştir. Cumhuriyet dönemi boyunca kadın haklarına öncelik tanınması veya çok önem verilmesinde bu duygunun etkisi vardır (Gül, 1998: 79).

Atatürk Anadolu kadınına verdiği önemi çeşitli sebeplerle yapmış olduğu yurt gezilerinde açık bir dille ifade etmiştir. 23 Mart 1923'te Konya'da yaptığı bir konuşmada Anadolu kadını için şunları söylemiştir:

“Son senelerin İnkılap hayatında hummalı fedakârlıklarla mahmul mücadele hayatında, milleti ölümden kurtararak hulasa ve istiklale götüren, azm-ü faaliyet hayatında her ferdi milletin mesaisi, gayreti, himmeti, fedakârlığı sebkeylemiştir. Bu meyanda en ziyade tebci ile yad ve daima şükran ile tekrar edilmek lazım gelen bir himmet vardır ki, o da Anadolu kadınının ibraz etmiş olduğu çok ulvi, çok yüksek, çok kıymetli fedakarlıktır...kimse inkar edemez ki, bu harpte ve ondan evvelki harplerde milletin kabiliyeti hapyatiyesini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu, keresteyi getiren, mahsullatı pazara götürerek paraya kalbeden, aile ocaklarının dumanını tütüren, bütün bunlarla beraber, sırtıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla, yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip, cephenin mühümhatını taşıyan hep onlar, hep o ulvi, o fedakâr, o İlahi Anadolu kadınları olmuştur” (Caporal, 1986: 180; Arsan, 1959: 148).

Atatürk, Ocak 1923'te İzmir'de yaptığı bir konuşmada da erkek ve kadın eşitliğine değinerek bunun kalkınmada en büyük etken olduğunu vurgulamış ve şöyle demiştir:

“Şuna inanmak gerekir ki, yeryüzünde herşey kadınlar tarafından yapılmıştır. Bir toplum onu oluşturanlardan yalnız birinin ihtiyaçlarının kazanılması ile yetinirse, o toplum yarıdan çok güçsüzlük içinde kalır. Bir millet ilerlemek ve uygarlaşmak isterse, özellikle bu noktayı temel alarak benimsemek zorundadır. Kadınlarımızda bilgili olacak ve erkeklerin geçtiği tüm öğretim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar, toplumsal hayatta erkeklerle birlikte yürüyerek birbirlerinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır. Memleketimizde cahillik varsa bu yaygındır. Yalnız kadınlarımızı değil erkeklerimizi de kapsamaktadır... Son olarak diyorum ki, bizi analarımızın adam etmesi gerekirdi. Onlar edebilecekleri kadar etmişlerdir. Ancak bugünkü seviyemiz, bu günün gerektirdiği zorunluluk ve ihtiyaçlara yeter değildir. Başka zihniyette, başka olgunlukta adamlara ihtiyacımız var. Bunları yetiştirecek olanlarda bundan sonraki annelerdir” (Gül, 1998: 79).

Yine bir başka konuşmasında kadınlarında erkekler gibi her alanda yer alması gerektiğini söyleyerek şöyle demiştir:

“Bundan sonra Türk ırkı, kadınlarını, erkeklerinin yapmaya zorunlu olduğu askerlik görevi dâhil, bütün hizmetlere dahil ederse, Etiler'de, İskitler'de, Amozonlar'da olduğu gibi kendi ırkından başkalarının hiçbir yardımına gereksinme duymaksızın büyük milli ülkülerini başlı başına ve bağımsız olarak yürütmek yeteneğini kazanabilir” (Eldeniz, 1956: 741; Arıkan, 1984: 15).

Nitekim Atatürk bu sözlerinin arkasında durarak kısa sürede bunları uygulamaya geçirmiştir. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kadın ve erkeğin eşit öğrenim imkânlarından yararlanması sağlanmıştır. Kadın hak ve statüleri konusunda en önemli gelişmelerden birisi de 17 Şubat 1926 günü kabul edilen “Türk Medeni Kanunu”dur.

Kadının toplumsal konumunun değişmesinde en önemli haklardan biri de 3 Nisan 1930’da tanınan Belediye Meclislerine seçme ve seçilme hakkıdır (Arat 1986: 127). Ancak Türk kadınları bu haklarını 1933’te kullandılar. 5 Aralık 1934’de milletvekili seçimlerinde, kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. Bu yıllarda Avrupa, Amerika ve Asya’daki birçok ülkede bu hakkın bulunmayışı, konunun önemini daha da artırmaktadır. Türkiye aynı zamanda bu hakları tanıyan ilk İslam ülkesidir (Kurnaz, 1991: 126).

VI. Sonuç

Anadolu kadını daha Kurtuluş Savaşı yıllarında (1919-1923) toplumsal bir bilince sahip olmuş, milli bir hedef uğrunda kendi kabuğundan sıyrılıp mücadele etmesini bilmiştir.

Anadolu kadınının Milli Mücadele’ye katılımı, sadece cepheye katılarak değil, mitingler düzenleyerek ve mitinglerde bizzat konuşmalar yaparak da gerçekleşmiştir. Sadece İstanbul ve çevresindeki aydın hanımlar tarafından değil, Anadolu’nun tüm köşesindeki köylü kadınlarımızın da iştirakiyle bu katılım gerçekleşmiştir. En önemlisi ise mitinglerin sonunda çekilen protesto telgraflarıdır. Özellikle yabancı ülke başkanlarına ve eşlerine gönderilen protesto mektupları, yıllarca esaret altında yaşamış Türk kadını için cesaret verici gelişmelerdir. Bu miting ve gösterilerin Türk kadınlarını bilinçlendirmesi, orduya maddi-manevi destek sağlaması, Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasında göz ardı edilemeyecek faydalardır.

Kadınların bu yıllardaki en önemli örgütlenme hareketi ise, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti aracılığıyla olmuştur. Ülkenin kurtarılmasıyla ilgili kararlarıyla dikkati çeken cemiyet, aynı zamanda dönemin siyasi fikirlerini temsil eden siyasi bir yardım teşkilatı haline de gelmiştir. Türk kadınlarının Milli Mücadele’ye aktif olarak katılımını sağlayan cemiyet, o dönemde son zamanların en büyük kitle kadın hareketini temsil etmiştir. O dönemin şartları içerisinde sadece vatani kurtarmayla ilgili amaçlara sahip olduğundan, kadın hakları mücadelesinde direkt olmasa da dolaylı olarak etkili olmuştur. Çünkü Cumhuriyet döneminde kadın haklarıyla ilgili olarak mücadele eden birçok kadın cemiyetinin kuruluşuna zemin hazırlamıştır.

Anadolu kadını Milli Mücadele’de gösterdiği başarılarıyla toplum içindeki varlığını ispatlamış, yüzyıllardır süregelen görünmezlik perdesini aralamıştır. Bunun bir sonucu olarak, devrimsel süreçte bir takım haklar elde etmiştir. Bu hakların yeterli olup olmadığı ayrı bir tartışma konusudur. Burada dikkate alınması gereken nokta, Anadolu Kadınının Milli Mücadele’deki varlığı ve sonuçta elde ettiği kazanımlardır.

Kaynaklar

- Adivar, H. E. (1962). *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul Can Yayınları.
- Akıncı, İ. E. (1978). *Demirci Akıncıları*, Ankara: T.T.K Basımevi.
- Arat, N.(1986). *Kadın Sorunu*, İstanbul: Say Yayınları.
- Arıburnu, K. (1975). *Milli Mücadele'de İstanbul Mitingleri*, Ankara.
- Arıkan, T. (1984). *Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*, Ankara.
- Arsan, N. (1959). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Ankara: Türk İnk. Tar. Enst. Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler, *Konya'da Kadınlar İle Konuşma*, 21 Mart 1923, s.220, Konya. [Http://Www.Ata.Tsk.Tr/Content/Media/01/Soylev_Ve_Demecleri.Pdf](http://www.ata.tsk.tr/content/media/01/soylev_ve_demecleri.pdf). Erişim Tarihi, 20 Kasım 2017.
- Baykal, B. S. (1986). *Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*, Ankara.
- Caporal, B.(1986). *Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrası Türk Kadını*, Ankara: T. İş Bankası, Kültür Yayınları, No: 233.
- Çaka, C. (1992). *Tarih Boyunca Harp ve Kadın*, Ankara.
- Cebeci, S. (2007). *Üniversiteler İçin Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cebesoy, A.F. (1955). *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul.
- Celasın, Z. (1946). *Tarih Boyunca Kadın*, İstanbul.
- Ediz, Z. (1994). *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Kadın Örgütlenmeleri, Kadın Hakları Açısından Bir İnceleme (1923-1993)*. (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Eldeniz, P.N. (1956). "Atatürk ve Türk Kadını", *Bellekten*, C: XX, Sayı: 80, Ankara: T.T.K Yayınları.
- Enginün, İnci-Cumbur, Müjgan-Özdemir, Cahide (1983). *Milli Mücadele'de Türk Kadını*, Ankara: Cumhuriyet'in 60. Yıldönümü Yayınları.
- Eski, M. (1996). "İlk Kadın Mitingi", *Kastamonu'da İlk Kadın Mitinginin 75. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu (Kastamonu: 10-11 Aralık 1994)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gül, M.(1996) "Milli Mücadele Mitinglerinde Kadınlarımız", *Kastamonu'da İlk Kadın Mitinginin 75. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara.

- Gül, M. (1998). “Bizde Kadınların Siyasal Haklar Alması Ve İlk Kadın Milletvekillerimiz”, *Cumhuriyetin Kuruluşunun 75. Yıl Armağanı*, Ankara: Gazi Üniv. Atatürk İlkeleri ve İnk. Tar. Arş ve Uygulama Mer. Yayını, No: 3.
- İnan, A. (1981). “Kadın Hakları”, *İ.T.İ. Akademisi İktisad Fak. Dergisi*, C.II, Sayı: 2, Bursa.
- İnan, A. (1982). *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İnan, A. (1972). “Anadolu Kadınları Müdafaa-ı Vatan Cemiyeti”, *Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan*, İstanbul.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara: A.A.M Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1939-1923)*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Mısırlıoğlu, A. (1976). *Kuvayı Milliye'nin Kadın Kahramanları*, İstanbul.
- Özcüler, Ö. (2002). *Milli Mücadele Yıllarında ve Cumhuriyet'in İlk On Yılında Türk Kadınının Toplum İçindeki Konumu ve Örgütlenişi*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Peker, N. (1955). *İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri (1918- 1923) İnebolu ve Kastamonu Havalisi Deniz ve Kara Harekatı ve Hatıraları*, İstanbul.
- Tansel, F. A. (1991). *İstiklal Harbi'nde Mücahit Kadınlarımızı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.